

ISTORICUL CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE ALE SITULUI DE LA SOBARI (R. SOROCA)

SERGIU MATVEEV

sssmatveev@yahoo.com

Universitatea de Stat din Moldova – Chișinău

HISTORY OF ARCHEOLOGICAL RESEARCH OF THE SOBARI (R. SOROCA)

ABSTRACT

The site of Sobari (r. Soroca) was discovered in 1950 by researcher G. Fedorov and investigated during systematic archeological diggings throughout several expeditions, which can be distinguished by authority holders in the following stages: Emanuil Rikman, includes the 1960s-70s when the ruins of the enclosure and stone building were discovered, various sets of construction attributed to Sântana de Mureș-Černjachov culture have been examined and the determination of housing levels and chronological site limits; the Ion Niculiță stage begun in the early 1990s lead to the complete investigation of the stone building and the interior of the stone enclosure, collection of important remains used for dating of the site which largely confirmed the results of previous research. In 2009 the examination continued with non-invasive methods based on a geomagnetic scan performed by Al. Popa. Starting 2013, the author becomes responsible for the research at Sobari; the two expeditions primarily focused on the study of the stone enclosure and the area of the site located to the south of the lakes.

Keyword: Sobari, Soroca, Sântana de Mureș-Černjachov, Emanuil Rikman, Ion Niculiță, geomagnetic research.

Situl arheologic Sobari I (r. Soroca) a fost descoperit în anul 1950 de către cercetătorul G. Fedorov¹ în punctul *Cetățuia*, amplasat la circa 2 km spre nord-vest de localitatea omonimă. În perioada interbelică proprietar al terenului respectiv a fost Chirița Onufrie Pavel, iar la momentul descoperirii sitului terenul se afla în proprietatea gospodăriei agricole locale, suprafața fiind lucrată agricol. Începând cu anul 1962 situl

---

¹ Федоров Г. Б., *Население Прутско-Днестровского междуречья в I тысячелетии н.э.*, МИА, 89, 1960, p. 271.

de la Sobari a fost cercetat prin săpături arheologice sistematice, în mai multe campanii, care pot fi separate după deținătorii de autorizație în câteva etape.

Etapa I. Cercetări realizate de către Emanuil Rikman

Arheologul dr. È. Rikman a efectuat patru campanii de cercetări arheologice în anii 1962, 1965, 1967 și 1971². Venit de la Moscova cu aproximativ un deceniu mai devreme, È. Rikman a reușit la acel moment să se încadreze cu succes în cercetarea monumentelor arheologice din R.S.S.M., devenind unul dintre principalii specialiști în problemele legate de perioada mării migrații a popoarelor, numită atunci și perioada romană târzie.

În anul **1962** Detașamentul Medieval Timpuriu al Expediției Arheologice organizate de Academia de Științe a R.S.S.M. și Academia de Științe a U.R.S.S. a continuat cercetarea siturilor culturii Sântana de Mureș-Černjachov pe teritoriul dintre Prut și Nistru, de importanță majoră fiind catalogat cel de lângă satul Sobari, pe atunci r. Florești, cunoscut ca urmare a periegezelor Expediției Pruto-Nistrene din anul 1950.

Periegeza realizată în anul 1962 sub conducerea lui P. Bârnea a confirmat existența unei citadele de formă rectangulară cu latura lungă orientată pe axa est-vest, pe suprafața căreia au fost identificate aglomerații de cărămidă și țiglă, care a fost apreciată ca aparținând perioadei romane târzii, și care suprapunea o așezare de tip Sântana de Mureș-Černjachov.

În iulie-august 1962 au fost realizate cercetări arheologice sub conducerea lui È. Rikman, secundat de I. Niculiță și P. Parasca de la Universitatea de Stat din Chișinău, cât și reprezentanți de la alte instituții de învățământ și cercetare. La acel moment cercetările de la Sobari erau cel mai nordic sit al culturii Sântana de Mureș-Černjachov studiat în R.S.S.M.

Analiza vizuală realizată la începutul cercetărilor de către È. Rikman, I. Rafalovič și N. Chetaru, a permis stabilirea dimensiunilor incintei de piatră, sectoarele vestic, nordic și estic, care păstrau o lungime de 37,5 m, 90 m și 45 m, cât și identificarea mai multor aglomerații de lut ars, probabil construcții așezate în două rânduri pe panta nordică a sitului, rândul superior fiind compus din 19 aglomerații, iar cel inferior din 18 aglomerații. Sectorul sudic al incintei nu a putut fi identificat la suprafața solului, fapt care a determinat primul obiectiv al cercetării. Astfel, pentru identificarea sectorului sudic al cetățuii au fost trasate Secțiunile I, IV și V.

Secțiunea I/1962 a fost trasată la limita zonei de iarbă și a celei arabile, perpendicular presupusului perete sudic al Cetățuii și era compusă din 5 pătrate a

---

² Рикман Э.А., *Поселение первых столетий нашей эры Собарь в Молдавии*, în "Советская археология", 1970 г., № 2, pp. 180-197; Рикман Э.А., *Археологическая карта Молдавской ССР. Выпуск 5: Памятники сарматов и племён Черняховской культуры*, Кишинёв, 1975, pp. 64-66.

câte 4 m², orientată cu latura lungă sub un unghi de 340°. Cercetarea a avut drept scop identificarea sectorului sudic al Cetățuiei, imposibil de determinat la suprafața solului. Numerotarea carourilor se făcea dinspre nord spre sud. Vestigiile arheologice acumulate prezentau fragmente de lut ars cu urme de paie și nuiele, 33 fragmente de ceramică roșietică zgrunțuroasă, 3 fragmente cenușii fine și 2 oase. Urme ale fortificației sau ale altor construcții nu au fost identificate. Secțiunea a surprins limita nordică a sitului culturii Sântana de Mureș-Černjachov.

Secțiunea II/1962 a fost trasată în sectorul nord-vestic al Cetățuiei, la distanța de 10 m de șanțul vestic al incintei. În acel loc, un localnic pe nume Chirița declara că ar fi extras o cantitate mare de piatră. Inițial secțiunea însuma 4 pătrate, ulterior fiind adăugate încă 4, ocupând astfel o suprafață de 32 m². Numerotarea lor se făcea de la nord spre sud în două rânduri, latura lungă era orientată sub un unghi de 340°. În rezultatul cercetărilor a fost identificat colțul unei construcții, un perete orientat pe linia nord-sud cu lățimea de 1,3 m și unul perpendicular pe primul, dinspre est, cu lățimea de 0,7-1,6 m. Ruinele indicau că pereții s-au dărâmat spre exterior, formând un brâu în jurul fundamentului. La 1,5 m spre vest a fost identificat încă un zid paralel primului cu lățimea de 1,3 m. În cadrul secțiunii au fost descoperite 770 fragmente de țiglă, 225 de caliptere, 151 de cărămidă, 190 pietre și 27 oase. Ceramica era reprezentată prin 5 fragmente de culoare cenușie aparținând culturii Sântana de Mureș-Černjachov și 31 de fragmente atribuite de către È. Rikman culturii Noua din epoca bronzului. Piesele de inventar au fost compuse din mai multe bucăți de sticlă, un fragment de pahar de sticlă, cuie de fier, un cercel din bronz, un fragment de seceră, o lamelă de silex, cât și o piatră cu două litere incizate „U” și „R”.

Secțiunea III/1962 a fost amplasată la distanța de 55 m de colțul nord-estic al Cetățuiei, la suprafață fiind identificate mai multe pietre, care indicau prezența elementelor de fortificație. Cercetarea avut drept scop identificarea peretelui nordic al Cetățuiei, care putea fi bine urmărit grație șanțului rămas după extragerea pietrelor din fortificație de către localnici. Ea avea forma unui pătrat, compus din 4 pătrate a câte 4 m² fiecare, cu una din laturi orientată sub un unghi de 330°. Ruinele fortificației erau orientate est-vest, însumând o lățime de 4,7 m. De-a lungul dărâmăturilor a fost identificat un șanț cu o lățime de 1,5 m. Au fost depistate mai multe pietre de diferite dimensiuni, dinspre sud și nord fiind și pietre de dimensiuni mai mari care posibil formau un pavaj al construcției. Din materialul ceramic acumulat doar două fragmente de culoare cenușie identificate au fost atribuite culturii Sântana de Mureș-Černjachov, celelalte, de culoare roșietică, denotând rezerve în atribuire. În limitele secțiunii au fost descoperite mai multe bucăți de cărămidă și țiglă.

Secțiunea IV/1962 se afla la distanța de 18 m spre sud-vest de Secțiunea I, la suprafață, în acel loc, fiind identificate fragmente de vase ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov și bucăți de lut ars. Ea era compusă din 5 pătrate a câte 4 m², fiind orientată cu latura lungă pe axa est-vest. Numerotarea carourilor se făcea dinspre vest spre est. Cercetarea a avut drept scop identificarea sectorului sudic al Cetățuiei. Ca rezultat al cercetărilor au fost identificate urme slabe ale unei locuințe, fiind colectate mai multe bucăți de lut de culoare roșietică și cafenie, cu urme de nuiele, cu un diametru de 1,5-2 cm. Vestigiile arheologice acumulate însumau 144 fragmente de lut ars cu urme de paie și nuiele, 10 fragmente de ceramică roșietică zgrunțuroasă, 9 fragmente de ceramică cenușie fină, 1 fragment ceramic cenușiu zgrunțuros. Secțiunea a surprins limita nordică a sitului Sântana de Mureș-Černjachov.

Secțiunea V/1962 a fost trasată în câmpul de porumb, unde la suprafață au fost identificate mai multe bucăți de lut ars și fragmente ceramice ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov. Colțul de sud-vest al secțiunii se află la 4 m distanță de colțul nord-estic al Secțiunii IV. Secțiunea era compusă din 5 pătrate a câte 4 m² și era orientată cu latura lungă pe axa nord-sud. Numerotarea carourilor se făcea dinspre nord spre sud. Ulterior au mai fost adăugate 2 pătrate pentru a contura complexul identificat, astfel secțiunea însumând 28 m². Cercetarea a avut drept scop identificarea sectorului sudic al Cetățuiei. În limitele secțiunii a fost descoperit un cuptor de olărie însoțit de groapa olarului, unite printr-un canal. Camera de ardere nu s-a păstrat decât fragmentar. Grătarul, păstrat în fragmente, a fost amplasat pe un stâlp cilindric cu diametrul de 0,35 m. Dinspre sud-vest camera de foc avea un canal cu lungimea de 0,9 m și lățimea de 0,4-0,55 m. Canalul trecea în groapa olarului care avea o formă oval-alungită, cu dimensiunile la nivelul stratului steril de 0,5×0,8 m și adâncimea de 0,4 m, iar de la nivelul antic de călcare circa 1 m. La 1,45 m spre sud-vest de complexul de olărie a fost descoperită o groapă care, judecând după fragmentele de lut ars și cărbuni din umplutură, servea pentru stocarea deșeurilor arderii. Ca rezultat al cercetării au fost identificate peste 2.250 de bucăți de lut ars și câteva fragmente de vase, unele vitrificate.

Dat fiind că secțiunile I-V nu au identificat clar locuirea din perioada culturii Sântana de Mureș-Černjachov, a fost decis ca cercetările să fie mutate spre sud, unde în timpul periegezelor au fost identificate aglomerații de lut.

Secțiunea VI/1962 a fost trasată la o distanță de 40 m spre sud-vest de secțiunea IV. Ea avea dimensiunile de 2×12 m, iar ulterior pătratelor 1 și 2 dinspre est le-au fost atașate pătratele 7 și 8, iar pătratelor 3-4 dinspre vest pătratele 9-10, mai apoi în colțul nord-estic au fost trasate pătratele 11 și 12, iar în partea de est a pătratului 3, pătratul 13. Acest lucru a permis conturarea completă a complexului identificat. Numerotarea pătratelor se făcea dinspre nord spre sud, secțiunea fiind

orientată cu latura lungă sub un unghi de 320°. La nivelul stratului steril, după ridicarea aglomerației de lut ars au fost identificate 6 gropi, care formau un dreptunghi cu dimensiunile de 3×6 m, probabil conturul unei locuințe de suprafață, orientate cu latura lungă de-a lungul pantei, aproximativ pe axa nord-sud. Materialul arheologic este compus din 5 fragmente de vase atribuite culturii Sântana de Mureș-Černjachov, unul de la o amforă romană și 23 de fragmente atribuite epocii bronzului. Din aceeași secțiune au fost colectate 458 bucăți de lut ars, 28 de pietre și 3 oase. Construcția a fost atribuită culturii Sântana de Mureș-Černjachov.

Secțiunea VII/1962 a concentrat cel mai mare efort în anul 1962, ea fiind trasată în partea inferioară a pantei nordice, la distanța de 130 m spre sud-est de secțiunea VI. Suprafața intens lucrată agricol era aglomerată de fragmente de ceramică, pietre și bucăți de lut ars. Secțiunea inițial avea forma unui unghi, însumând 8 pătrate, ulterior pentru a obține conturul locuinței de suprafață identificate au fost trasate pătrate suplimentare care au atins cifra de 46, iar suprafața secțiunii a ajuns la 184 m². Numerotarea pătratelor se făcea în ordinea trasării lor, respectându-se regula dinspre nord spre sud și dinspre vest spre est, latura lungă fiind orientată sub un unghi de 310°. Studiul aglomerației de lut, care acoperea o suprafață de 10×16 m, a permis concluzia că înainte de construcția locuinței panta în acel loc a fost nivelată. Pe anumite sectoare au fost identificate resturile podelei. Mai multe gropi erau legate de carcasa construcției, gropile 1-5, însă, au fost identificate în interiorul construcției, ca și cele 3 vetre. Vestigiile arheologice erau compuse din peste 300 de fragmente de vase atribuite culturii Sântana de Mureș-Černjachov, dar și mai multe piese de inventar din: *fier* – cuie, cuțite, inel, fragment de plug, pandativ; *sticlă* – fragment de vas; *lut* – bucată de lut cu amprenta unei împletituri, bucată de lut cu amprente de cereale; *bronz* – vârf de săgeată; *piatră* – cutii.

Secțiunea VIII/1962 a fost trasată la circa 200 m spre est de secțiunea I, unde la suprafață au fost identificate mai multe bucăți de lut ars și fragmente ceramice ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov. Ea avea forma rectangulară, fiind compusă din 4 pătrate a câte 4 m², ulterior dinspre vest au mai fost adăugate 2 pătrate. Latura lungă a secțiunii era orientată sub unghi de 320°. Numerotarea se efectua dinspre nord spre sud. În solul secțiunii a fost identificată o aglomerație de lut și mai multe gropi, care însă nu au permis conturarea clară a construcției de suprafață care a existat în acel loc. Una dintre gropi se evidențiază prin dimensiuni mult mai mari, având o formă neregulată în plan cu lățimea de 0,55 m și lungimea de 1,3 m, adâncimea gropii era de 0,4 m din momentul identificării și de cca. 1 metru de la nivelul antic de călcare. Din umplutura gropii au fost colectate fragmente ceramice care au fost atribuite culturii Sântana de Mureș-Černjachov. În

întreaga suprafață a secțiunii au fost identificate fragmente de ceramică care aparțineau doar acestei culturi. Se remarcă descoperirea unui pisălau de piatră, a unui fragment de cute, a unui fragment de seceră din fier și a unei fusaiole de lut.

Astfel, suprafața totală cercetată în anul în anul 1962 a constituit 377 m², fiind identificate construcții locative și gospodărești, vestigii care denotă preocuparea localnicilor cu agricultura, olăritul și alte meșteșuguri. Pe lângă locuirea din secolele III-IV p.Chr. au fost depistate piese ceramice confecționate cu mâna, pe care E. Rikman le-a apreciat drept aparținând epocii bronzului târziu – cultura Noua. Ultima concluzie a autorului urmează să fie verificată suplimentar, dat fiind că în anul 2014 în limitele Secțiunii XV, amplasate în zona descoperirilor materialului ceramic confecționat cu mâna, într-adevăr au fost descoperite piese din acest grup ceramic, doar că analiza lor preventivă impune o datare, în linii majore, cu mileniul I a.Chr., cel mai curând cu o fază tardivă a primei epoci a fierului.

În iulie 1965 cercetările au fost continuate și au avut drept scop acumularea materialelor databile pentru construcția de piatră, cât și corelarea construcțiilor de piatră cu așezarea Sântana de Mureș-Černjachov. Pentru stabilirea cronologiei sitului s-a făcut apel și la analize prin metode arheo-magnetice, realizate de T. Nečaeva. Din echipa de lucru, pe lângă grupul de profesori și studenți de la Universitatea de Stat din Chișinău, a făcut parte și G. Nikitina de la Institutul de Arheologie a Academiei de Științe U.R.S.S.

Secțiunea II/1965. Cercetarea a avut drept scop decopertarea părții vestice a construcției de piatră, continuare a cercetărilor care a dus la identificarea colțului sud-vestic al construcției în anul 1962. La cele 32 m² cercetați în campania anterioară sau adăugat încă 44 m².

Din rândul vestigiilor arheologice se remarcă fragmente de rășniță, cuie de fier, fragmente de sticlă, un număr mare de pietre de diferite dimensiuni, fragmente de cărămidă, țiglă și caliptere. Ca rezultat a fost decopertată partea de vest a unei construcții de piatră de formă rectangulară, pereții căreia au fost ridicați din piatră neprelucrată, uneori fațetată pe părțile exterioare, emplectonul fiind format de pietre așezate fără ordine prinse de mortar calcaros și șamotă formată din cărămidă și țiglă mărunțită. Peretele vestic s-a păstrat pe o lungime de 9,8 m. Adâncimea fundației constituia cca. 1 m, din care 0,4-0,5 m în stratul steril. Peretele s-a păstrat cel mai bine în sectorul nord-vestic, având o înălțime de 0,9 m și grosimea de 0,9-1 m. Din construcția peretelui au fost colectate peste 440 de cărămizi întregi sau fragmentare. Pe suprafața unei cărămizi a fost identificată o reprezentare schematică a unui plugar cu un plug tras de un cal, realizată prin incizie. Autorul săpăturilor a exprimat rezerve față de autenticitatea imaginii, admitând că ea ar fi putut fi realizată de cineva dintre elevii participanți la săpături. Analiza arheo-magnetică a materialului tegular, realizată de T. Nečaeva la Institutul de Arheologie al U.R.S.S., a oferit o datare cu

sfârșitul sec. III p.Chr. Cercetătorii N. Gostar, D. Šelov și I. Zeest au propus o datare a construcției de piatră cu sec. II-III p.Chr. Specialistul în sticlăria antică, P. Sorokina, care a analizat sticla de geam de la Sobari, a găsit similitudini cu sticlăria din sec. IV p.Chr. de la Chersones. Mai multe fragmente de sticlă au fost trimise la Laboratorul condus de Ju. Ščapova la Moscova pentru realizarea unei analize spectrale. În ciuda multitudinii pieselor din secolele III-IV p.Chr., datarea construcției de piatră a devenit mai dificilă după descoperirea câtorva fragmente ceramice, care au fost datate cel mai timpuriu cu secolul al XVII-lea.

Secțiunea IX/1965. În anul 1965 au continuat căutările complexelor locative ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov. Pentru realizarea obiectivului dat, la 25 m spre vest de Cetățuie, în câmpul lucrat agricol, unde la suprafață au fost identificate mai multe bucăți de lut ars și fragmente ceramice ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov, a fost trasată secțiunea IX. Ea avea forma pătrată, fiind compusă din 4 pătrate a câte 4 m², fiind orientată sub un unghi de 320°. Din solul excavat au fost colectate 15 fragmente de vase ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov, un fragment de amforă datat în perioada romană târzie, 377 bucăți de lut ars și 5 pietre. Urme ale construcțiilor nu au fost identificate.

Secțiunea X/1965 a fost trasată la 25 m spre est de Cetățuie, în câmpul lucrat agricol, unde la suprafață au fost identificate mai multe bucăți de lut ars. Avea forma pătrată, fiind compusă din 4 pătrate a câte 4 m², cu orientarea de 320°. În rezultatul cercetărilor a fost identificată o aglomerație de formă alungită din bucăți de lut ars, fiind colectate peste 450 de bucăți. Interes deosebit prezintă amprente mai multor specii de cereale păstrate pe bucățile de lut, identificate de către V. Januševič. Au fost colectate și câteva bucăți de oase.

Secțiunea XI/1965 a avut inițial dimensiunile de 2×2 m, trasarea ei având ca scop studierea stratigrafiei interiorului incintei în partea estică. Secțiunea a fost trasată la 70 m spre est de Secțiunea II. Colțul nord-estic al secțiunii se afla la distanța de 5,8 m vest de peretele estic al Cetățuiei și la distanța de 14 m de peretele nordic. Identificarea unui strat compact de lut ars a impus lărgirea suprafeței cercetărilor la 16 m², caroul inițial obținând numărul 3. Numărarea pătratelor se făcea dinspre colțul nord-estic al Cetățuiei. Secțiunea a fost orientată sub un unghi de 352°. După mai multe extinderi suprafața ei a însumat 80 m². În rezultatul cercetării a fost parțial identificat conturul unei locuințe de suprafață, toate cele patru laturi continuând în pereții secțiunii. În pătratul 2, posibil, a fost identificat colțul nord-estic al locuinței. Au fost descoperite resturile a două vetre amenajate cu ajutorul bucăților de piatră. Distanța între ele era de 2,8 m. În straturile de sol cercetate au fost colectate peste 850 de fragmente de vase lucrate la roata olarului, 2 bucăți lucrate cu mâna și 51 de la amfore romane, 2.589 bucăți de lut ars, 1 os, 112 pietre și o bucată de silex prelucrat. Specific acestui complex, ca și întreg

sitului, este predominarea ușoară a ceramicii roșietice asupra celei cenușii. Din rândul pieselor de inventar colectate se evidențiază: un fragment de cupă de sticlă, fragmente de sticlă de geam, fragment de cuțit de fier, fragment de zăbale de fier.

În ceea ce privește cercetările anului **1967** există mai multe referințe în lucrările lui *È. Rikman*, dar un Raport de săpătură sau zilnicul de șantier nu au fost identificate. Faptul că cercetările din 1965 la Secțiunea XI au fost oprite la careul 20, iar cele din 1971 încep cu careul 36, permit presupunerea că în anul 1967 au fost cercetate careurile 21-35, fără a exclude complet, mai puțin probabil să fi fost făcute cercetări și la Secțiunea II, unde carourile săpate în 1971 le vor continua pe cele din 1965. Lipsa Raportului de săpături în Arhiva Muzeului Național de Istorie a Moldovei, probabil, se explică prin schimbările care au survenit în anul 1968 în viața lui *È. Rikman*. În primăvara aceluși an, când trebuia să depună raportul, *È.A. Rikman* a primit un concediu de creație de șase luni pentru definitivarea tezei de doctor habilitat. La 1 noiembrie 1968 el va depune cererea de concediere de la serviciu, va părăsi R.S.S.M. și va merge la Moscova, unde va încerca, nereușit, să se angajeze la Institutul de Arheologie al A.Ș. a U.R.S.S.³. Meticulozitatea de care a dat dovadă *È. Rikman* pe parcursul desfășurării cercetărilor arheologice de teren în R.S.S.M. și scrierii rapoartelor anterioare, ne permite să admitem că raportul a fost totuși scris și posibil prezentat la Moscova. Cu atât mai mult cu cât conform Regulamentelor privind cercetările arheologice valabile în U.R.S.S. cercetătorul care nu depunea Raportul de săpătură era privat de dreptul de a mai obține autorizație de săpătură.

La debutul cercetărilor din anul **1971** s-a constatat că piatra din o parte a zidurilor identificate în campaniile anterioare a fost excavată de localnici.

Secțiunea II/1971 a fost continuată prin intermediul a două linii de pătrate a câte 7 m² fiecare, astfel însumându-se 56 m², care au permis continuarea cercetărilor construcției de piatră. Numerotarea lor a fost efectuată în continuarea celor din campaniile anterioare (nr. 14-27). Materialul arheologic acumulat consta în primul rând din piatră, cărămidă, țiglă și caliptere, dar au fost descoperite și mai multe piese de inventar: cuie de fier, fragmente de sticlă de geam, mai multe fragmente de amfore. Interes aparte prezintă un fragment de vas de culoare roșietică cu suprafața lustruită, ornamentat pe umeri cu dreptunghiuri aplicate prin ștanțare. În cadrul secțiunii a fost descoperită o groapă cu diametrul de peste 0,4 m, umplutura căreia conținea fragmente ceramice atribuite culturii Sântana de Mureș-Černjachov. Peretele nordic al construcției de piatră a fost afectat puternic de extragerile ilicite de piatră, dar resturile conservate indicau similitudini cu celelalte sectoare ale construcției. La distanța de 5,5 m de peretele vestic a fost identificat un perete care separa 2 încăperi, cu o lungime de 3,9 m, având pe partea centrală un

---

³ Sergiu Matveev, Adrian Pelivan, *È.A. Rikman-destinul unui arheolog*, în "Revista Arheologică", serie nouă, vol. IX, nr. 2, Chișinău, 2013, pp. 279-289.

loc special amenajat, cu lățimea de 1,6 m pentru ușă. Peretele respectiv diferă de cel exterior, fiind ridicat din pietre de dimensiuni mari, fără a avea pavaje pe părțile exterioare. Pietrele au fost prinse cu mortar. La adâncimea de 0,5-0,6 m a fost identificată podeaua locuinței, amenajată din lut cu urme de ardere, urmat de un strat de cernoziom care îl separa de nivelul de locuire Sântana de Mureș-Černjachov. La distanța de 1,6 m de peretele sudic au fost descoperite bazele de piatră a două coloane așezate pe cuiburi de mortar cu grosimea de 8 cm.

Secțiunea XI/1971. Scopul cercetării a constat în identificarea limitelor estice și vestice ale Construcției II de nișe și lut, care nu au fost depistate în campaniile din 1965 și 1967. În solul carourilor cercetate în 1971 au fost colectate cca. 550 de fragmente ceramice de la vase lucrate la roata olarului, coraportul celei roșietice și a celei cenușii fiind de aproximativ 1:1, 79 de fragmente de la amfore romane care au fost datate pentru secolele II-III p.Chr., 8 pietre și 12 oase. Cercetătorii dr. A. David și dr. G. Uspenskiĭ au realizat și analiza materialului osteologic, care a determinat prezența oaselor de bovine și ovine. Din rândul pieselor de inventar se remarcă bucăți de sticlă de la o cupă cu ornament în formă de faguri, realizată prin șlefuire, o greutate din lut cu două orificii de formă conusoidală de la un război de țesut, fragmente de amforă și ulcior de culoare roșietică. În rezultatul cercetărilor limitele presupuse ale complexului nu au fost identificate, secțiunea nu a fost copertată cu sol, stare în care se păstrează până în prezent.

În ciuda concluziei despre importanța sporită a cercetărilor de la Sobari, din motive necunoscute săpături arheologice la situl de Sobari Ț. Rikman nu a mai efectuat. Profesorul Ion Niculiță, care l-a secundat pe Ț. Rikman pe mai multe șantiere arheologice, admite că stoparea cercetărilor a fost cauzată de necorespondența concluziilor lui Ț. Rikman cu tezele oficiale ale istoriografiei sovietice. Documentar, această presupunere găsește confirmare în procesele verbale ale *”Consiliul științific pentru studiul complex al problemei „Relațiile slavo-volohe și formarea poporului moldovenesc”*⁴.

Etapa II. Cercetări realizate de către I. Niculiță

Schimbările care au survenit în R.S.S.M. la sfârșitul anilor 80 ai secolului XX au permis reluarea săpăturilor arheologice la situl de la Sobari. Astfel, în anul 1990 expediția Universității de Stat din Moldova, studenții căreia au îndeplinit stagiul de practică și în campaniile anterioare, au reînceput cercetările la Sobari. Profesorul universitar dr. hab. Ion Niculiță a efectuat patru campanii de săpătură la situl Sobari în anii 1990 (secondat de T. Arnăuț), 1991, 1993 (secondat de Al.

---

⁴ S. Matveev, *Aspecte din activitatea Consiliului științific pentru studiul complex al problemei „Relațiile slavo-volohe și formarea poporului moldovenesc”*, în *”Destin românesc”*, serie nouă, II (XIII), nr. 1-2 (49-50), Chișinău, 2007, pp. 160-171.

Popa) și 1994 (secondat de V. Banaru)⁵. Din cauza conflictului armat de pe Nistru din anul 1992, cercetări arheologice la Sobari nu au fost desfășurate. În această etapă cercetările au fost concentrate în zona incintei, unde a fost continuată studierea edificiului de piatră prin intermediul continuării secțiunii II, la care au fost atașate și doua anexe: IIA și IIB.

Secțiunea II/1990. Cercetarea a avut drept obiectiv cercetarea peretelui estic al construcției de piatră, parțial identificat în anii 1965 și 1971, dar care nu mai era *in situ*, fiind între timp extras ilicit de către localnici. A fost trasată o linie de pătrate de la nord spre sud, numerotarea cărora o continua pe cea din anii anteriori (28-34). A fost confirmată existența celei de a doua încăperi. Vestigiile acumulate nu diferă de cele recuperate de către E. Rikman.

Secțiunea II/1991. Cercetarea a avut drept scop evidențierea întregului perimetru al construcției de piatră. A fost trasată o casetă dreptunghiulară cu dimensiunile de 14×22 m, împărțită în 77 de pătrate a câte 4 m². Numerotarea o continua pe cea din anul 1990, începând cu numărul 28, fiind realizată dinspre nord spre sud și de la vest spre est. Pe lângă materialul de construcție (pietre, cărămizi – circa 3.000 fragmente, țiglă – peste 4.000 fragmente) și caliptere (circa 1.300 fragmente), au fost descoperite cuie de fier, bară de fier, fragmente de amfore, fragmente de sticlă. Construcția nu a putut fi conturată în întregime.

Caseta IIA/1993. Cercetarea a avut drept scop evidențierea întregului perimetru al construcției de piatră pe partea de sud-est. Pe latura de sud a fost trasată o casetă numită „a”, compusă din 8 pătrate, numerotate de la vest spre est: a1-a8. Ca rezultat au fost catalogate circa 6.000 de pietre, cărămidă pătrată și dreptunghiulară care însumau 3.850 de fragmente și 117 întregi, circa 900 fragmente de țiglă groasă și 6.700 fragmente de țiglă subțire, cât și 2.590 fragmente de caliptere. Lista vestigiilor o continuau 77 de fragmente ceramice, dintre care 68 de culoare roșietică și doar 9 de culoare cenușie. Piesele de inventar completează descoperirile din anul 1993, fiind prezente prin fragmente de sticlă, cuie de fier, monedă de argint, *stilum* din bronz, foiță de aur și o bară de bronz. Au fost identificate mai multe baze de coloane, dar construcția nu a putut fi conturată în întregime.

Caseta IIA/1994. Cercetarea a avut drept scop evidențierea întregului perimetru al construcției în partea de sud a anexei „a”. Noua casetă avea dimensiunile de 2×20 m, pătratele fiind numerotate de la vest spre est: a11-a20. Au

---

⁵ Ion Niculiță, Valeriu Bănanu, *Raport preliminar privind săpăturile arheologice din stațiunea de epocă romană de la Sobari din anul 1994*, în "Cercetări arheologice în aria nord-tracă", București, 1995, pp. 492-507; I. Niculiță, A. Popa, *Prezență romană în zona nord-vest pontică*, Chișinău, 2000, pp. 48-60; Al. Popa, *Die Siedlung Sobari, Kr. Soroca (Republik Moldau)*, în "Germania", 75 (1997), S. 119-131. La această etapă din echipa de lucru, în diferiți ani, au făcut parte dr. I. Hâncu, T. Arnăut, A. Zancoci, V. Banaru, Al. Popa, Al. Perjaru, S. Matveev, A. Avdeev ș.a.

fost cercetate și pătratele a1-a3, rămase nesăpate din campania anterioară. Pe lângă materialul de construcție – pietre, cărămizi, țiglă și caliptere –, au fost descoperite piese de inventar: cuie de fier, o mărgică de sticlă, o monedă de argint, un picior de amforă. Numărul bazelor de coloană a ajuns la 16.

Caseta IIb/1994. Scopul acestei cercetări a fost verificarea caracterului și a conținutului straturilor culturale din incinta Cetățuiei. Perpendicular pe latura sudică a careului a16 a fost trasată o tranșee cu dimensiunile de 2×70 m. Numerotarea carourilor s-a realizat dinspre nord spre sud – b1-b35. În limitele secțiunii, stratul cultural nu a fost identificat, în solul cercetat au fost descoperit un număr mic de materiale de construcție de la locuința de piatră, un număr redus de fragmente de vase lucrate la roata olarului și un ac de bronz. Autorul cercetării conchide că lipsa stratului cultural în incintă ar indica asupra existenței în aceeași perioadă de timp a așezării Sântana de Mureș-Černjachov și a incintei de piatră.

Lipsa altor edificii de piatră în limita casetelor investigate, cât și interesul sporit față de alte situri arheologice, a determinat abandonarea cercetărilor sitului de la Sobari.

În anul **2009** pe suprafața sitului a efectuat investigații geomagnetice echipa condusă de Gh. Postică și Al. Popa, care au însumat o suprafață de circa 10.000 m², atât în zona incintei, cât și la sud de ea. Suprafețele secțiunilor rămase neacoperite, cât și sectorul crescut abundent cu arbuști, nu au putut fi investigate. Ca rezultat, au fost identificate sectoare din ruinele incintei de piatră și localizate mai multe complexe edificate probabil din lemn cu lipitură de lut⁶.

După o întrerupere de aproape 20 de ani, în anul **2013**⁷ cercetările sitului de la Sobari au fost reluate și continuate în anul 2014⁸ de către subsemnatul, investigațiile fiind concentrate în zona incintei de piatră pe sectoarele estic și vestic, dar și în partea sitului amplasată la sud de lacuri, unde până la acel moment nu fuseseră realizate săpături arheologice. Ca rezultat, s-au adus contribuții la înțelegerea elementelor de construcție a incintei și a nivelului de locuite, atât în interiorul ei, cât și pe alte sectoare ale sitului.

---

⁶ Al. Popa, S. Musteață, V. Bicbaev, K. Rassmann, O. Munteanu, Gh. Postică, G. Sîrbu, *Rezultate preliminare privind sondajele geofizice din anul 2009 și perspectivele folosirii magnetometriei în Republica Moldova*, în vol. "Arheologia între știință, politică și economia de piață", Chișinău, 2010, pp. 145-157.

⁷ S. Matveev, *Incinta de piatră de la Sobari (r. Soroca)*, în "Sesiunea științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei (ediția a XXIII-a)", 3-4 octombrie 2013, Program, Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2013, pp. 29-31; S. Matveev, *Situl de epocă romană Sobari și problema fortificațiilor în cadrul culturii arheologice Sântana de Mureș-Černjachov*, în "Acta Terrae Fogarasiensis", II, Alba Iulia, 2013, pp. 35-48.

⁸ S. Matveev, *Rezultate preliminare ale cercetărilor arheologice de la Sobari din anul 2014*, în "Sesiunea științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei (ediția a XXIV-a)", 16-17 octombrie 2014, Program, Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2014, p. 31.

Bibliografie

Г. Б. ФЕДОРОВ, *Население Прутско-Днестровского междуречья в I тысячелетии н.э.*, МИА, 89, 1960.

Sergiu MATVEEV, *Aspecte din activitatea Consiliului științific pentru studiul complex al problemei „Relațiile slavo-volohe și formarea poporului moldovenesc”*, în *”Destin românesc”*, serie nouă, II (XIII), nr. 1-2 (49-50), Chișinău, 2007, pp. 160-171.

IDEM, *Incinta de piatră de la Sobari (r. Soroca)*, în *”Sesiunea științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei (ediția a XXIII-a)”*, 3-4 octombrie 2013, Program, Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2013, pp. 29-31.

IDEM, *Rezultatele preliminare ale cercetărilor arheologice de la Sobari din anul 2014*, în *”Sesiunea științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei (ediția a XXIV-a)”*, 16-17 octombrie 2014, Program, Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2014, p. 31.

IDEM, *Situl de epocă romană Sobari și problema fortificațiilor în cadrul culturii arheologice Sântana de Mureș-Černjachov*, în *”Acta Terrae Fogarasiensis”*, II, Editura ALTIP, 2013, pp. 35-48.

Sergiu MATVEEV, Adrian PELIVAN, *Ė.A. Rikman-destinul unui arheolog*, în *”Revista Arheologică”*, serie nouă, vol. IX, nr. 2, Chișinău, 2013, pp. 279-289.

Ion NICULIȚĂ, A. POPA, *Prezență romană în zona nord-vest pontică*, Chișinău, 2000.

Ion NICULIȚĂ, Valeriu BĂNARU, *Raport preliminar privind săpăturile arheologice din stațiunea de epocă romană de la Sobari din anul 1994*, în *”Cercetări arheologice în aria nord-tracă”*, București, 1995, pp. 492-507.

Al. POPA, *Die Siedlung Sobari, Kr. Soroca (Republik Moldau)*, în *”Germania”*, 75 (1997), S. 119-131.

Al. POPA, S. MUSTEAȚĂ, V. BICBAEV, K. RASSMANN, O. MUNTEANU, Gh. POSTICĂ, G. SÎRBU, *Rezultate preliminare privind sondajele geofizice din anul 2009 și perspectivele folosirii magnetometriei în Republica Moldova*, în vol. *”Arheologia între știință, politică și economia de piață”*, Chișinău, 2010, pp. 145-157.

Э.А. РИКМАН, *Археологическая карта Молдавской ССР. Выпуск 5: Памятники сарматов и племён Черняховской культуры*, Кишинёв, 1975, pp. 64-66.

IDEM, *Поселение первых столетий нашей эры Собарь в Молдавии*, în *”Советская археология”*, 1970 г., № 2, pp. 180-197.

Lista ilustrațiilor

Fig. 1 – Ęm. Rikman.

Fig. 2 – I. Niculiță.

Fig. 3 – Ștapele cercetărilor sitului arheologic Sobari.

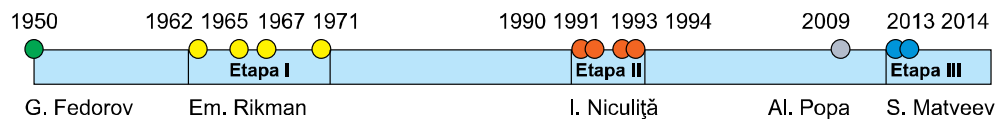
Fig. 4 – Schiță topografică cu localizarea schematică a sondajelor (1962-1994).

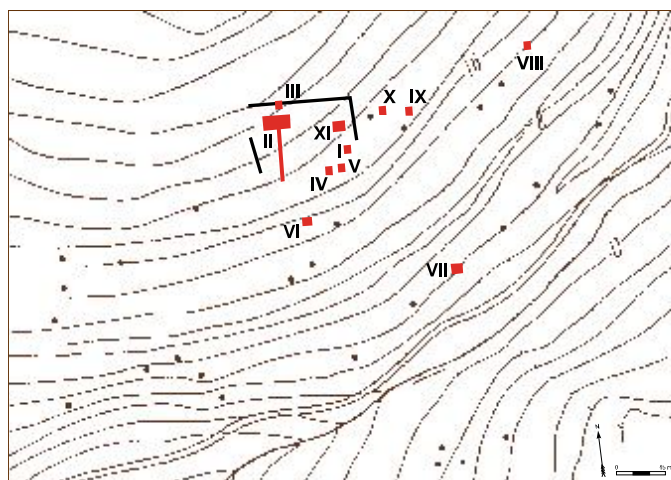
Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4